

bijdragen over religieuze en culturele ontwikkelingen, de tweede en derde die over sociale en institutionele ontwikkelingen respectievelijk in de stedelijke samenleving en op het niveau van de landsheerlijkheden.

Bij bundels is uit de aard van het genre zelf te verwachten dat de inhoud sterk dispaaraat is. Ook deze publikatie ontsnapt hieraan niet. Bovendien is de aanpak sterk verschillend: van een sterk structuralistische bijdrage, uitgaande van een brede maatschappelijke en relevante vraagstelling (opgang en machtsverwerving) van Wim Blockmans (*Mobiliteit in stadsbesturen 1400-1550*), naar beperkte themata, sterk descriptief en op een smalle basis opgebouwd. Wat alle bijdragen wel karakteriseert is de leesbare stijl, die het een boek maken dat ook gelezen zal worden in de trein ... wat van bundels zelden kan worden verwacht.

Het bespreken van een bundel is altijd ondankbaar, omdat telkens een selectie wordt gemaakt van de titels die aan de orde komen, en de evaluatie daarvan is nu eenmaal sterk persoonlijk gebonden. Zelf houd ik veel van artikelen waarin methodologische aspecten een grote plaats krijgen. Dat betekent dat bijdragen als die van Hugenholtz (Melis Stoke en Jacob van Maerlant) of van Prevenier (Vrouwenroof als middel tot sociale mobiliteit in het vijftiende-eeuwse Zeeland) mij sterk hebben geboeid, al wijken ze dan ook in thematiek en uitwerking heel erg van elkaar af.

Ik houd ook van bijdragen waarin interdisciplinair te werk wordt gegaan. Dat laat mij toe om Van Oostrom te vermelden (*Literatuur en levensloop: de succesmoraal van Dire Potter, ambtenaar-auteur aan het Hollandse hof*). Ook valt in mijn smaak—hieruit blijkt weer eens hoe subjectief zo een bespreking als deze is— wat comparatief is. Zo is de bijdrage van Leupen (Schepenbank en gemeente te Nijmegen) veel meer dan wat de titel laat vermoeden: de uitnodiging namelijk om de criteria over het begrip stad nog eens te bekijken. In één adem kan dan ook Scheurkogel worden vermeld (*Opstand in Holland*), een vergelijking van oproerige bewegingen, die een structuurverandering aantoonden.

Veel van de bijdragen hebben Holland als historisch kader wat in een bundel voor Jansen natuurlijk heel terecht is. De evaluatie van Jongkees over 'Holland in Erasmus' tijd' en de schoonmaak van Enno van Gelder over de benamingen voor munten zijn heel boeiend te noemen.

Haast al wie naam heeft of naam krijgt binnen de Nederlandse mediëvistiek deed mee. Ik blijf onvolledig als ik hier enkel nog Cohen, Van Herwaarden, Van Winter, De Bruin, Bredero, Faber, Linssen, Bange en Weiier vermeld, terwijl de beide redacteurs ook nog een eigen bijdrage tekenden.

Slot: de bundel zal een eigen leven leiden, los van Jansens handboeken, maar toch ook als een uitdieping van aspecten die door hem vaak met veel finesse waren aangevoeld. Dat de geschiedenis reconstrueren veel meer afhangt van de persoonlijkheid van de auteur dan van de informatie van de bronnen, zal elke lezer hier sterk ervaren.

L. Milis

E. H. P. Cordfunke, *Gravinnen van Holland. Huwelijk en huwelijkspolitiek van de graven uit het Hollandse Huis* (Zutphen: De Walburg Pers, 1987, 144 blz., f29,50, ISBN 90 6011 529 5).

De lezer die dit boek openslaat in de hoop een aanvulling te vinden op zijn kennis van de vrouw in de middeleeuwen komt bedrogen uit. Al uit het 'Woord vooraf' wordt duidelijk dat de auteur

het accent in de eerste plaats heeft gelegd op de genealogie van de Hollandse graven. Dat het boek de titel *Gravinnen van Holland* mag dragen komt doordat in deze genealogie de hoofdstuktitels de namen hebben van de gravinnen in plaats van die van hun echtgenoten. De gegevens over de gravinnen zijn, zoals op grond van het aanwezige bronnenmateriaal ook te verwachten is, schaars en een echte toetsing van de in de inleiding genoemde theorieën van Schmid en Duby ontbreekt. Wat overblijft is een traditionele genealogie — gelardeerd met stukjes geschiedenis van de graven en, in mindere mate, gravinnen van Holland tot 1299 —, die pretendeert de studie van A. W. E. Dek, *Genealogie der graven van Holland* (4e dr.; Zaltbommel, 1969), die 'zeker wat de oudste generaties betreft, onvolledig en onnauwkeurig is' (13), te verbeteren en aan te vullen.

In hoeverre is Cordfunke daarin geslaagd? Vergelijking tussen beide genealogieën brengt, naast afwijkingen op details, waarover hierna meer, twee grote verschillen aan het licht. Het eerste daarvan is dat Cordfunke een aanhanger is van de in 1983 door J. M. van Winter gelanceerde 'Dirk I bis'-theorie (zie onder andere 'Dirk I bis, een nieuwe Hollandse graaf', *Holland*, XV (1983) 185-198). Het bestaan van deze graaf werd echter al in 1986 door H. Bruch betwijfeld ('De eerste graven van Holland', *Holland*, XVIII (1986) 3-12) en de theorie is onlangs door G. N. M. Vis in zijn inleiding op 'De vita sancti Adalberti confessoris' (*Egmond en Berne. Twee verhalende historische bronnen uit de middeleeuwen* ('s-Gravenhage, 1987) 5-13) overtuigend weerlegd.

Het tweede verschil tussen Dek en Cordfunke is dat de laatstgenoemde gelooft in wetmatigheid bij de naamgeving van kinderen: oudste zoons worden genoemd naar beide grootvaders, oudste dochters naar beide grootmoeders, de derde zoon vaak naar de vader, de vierde zoon naar een oom, vaak de oudste broer van de moeder. Het gevolg daarvan is dat Cordfunke de genealogie van de graven van Holland heeft verrijkt met zes, mogelijk zeven, zoons en vijf dochters, allen 'jong gestorven?' (31, 42, 46, 70, 89, 102). Nu is een zekere traditie bij de keuze van namen onweerlegbaar aanwezig, maar de rigide uitwerking van Cordfunke overtuigt toch niet. Een voorbeeld: als oudste zoon van Dirk II en Hildegard van Vlaanderen wordt traditioneel Dirks opvolger Arnulf vermeld. Cordfunke redeneert 'hoewel hij de opvolger was van zijn vader kan hij niet de oudste zoon zijn geweest, maar — gezien het feit dat hij naar zijn grootvader van moederskant werd genoemd — de tweede zoon'; er moet dus een oudere zoon, geheten Dirk, zijn geweest (31). Maar zou in dit geval de belangrijke positie van de graaf van Vlaanderen niet de naamgeving van deze in Gent geboren zoon hebben beïnvloed? Dirk en Hildegard krijgen er ook twee 'op jeugdige leeftijd overleden' dochters bij, Adela en Geva, want 'op grond van de traditie in de naamgeving — waarvan voor zover wij kunnen nagaan, in het Hollandse Huis nooit werd afgeweken — kan Erlindis niet de oudste dochter zijn geweest' (31). Het gaat mij te ver om eerst te stellen dat een theorie voor honderd procent opgaat om vervolgens diezelfde theorie te gebruiken als bewijs voor de gegevens waarmee de theorie kloppend wordt gemaakt.

De verdere verschillen tussen Dek en Cordfunke betreffen, zoals gezegd, details. Bij de oudste generaties is de theorie vermeld dat graaf Gerulf afstamt van de Friese koning Rabod (21). Ook zijn de afstammelingen van Waldger, de broer van Dirk I, opgenomen (21). De aanvullingen betreffen verder de moeder van Hildegard van Vlaanderen (29), een dochter Bertrade bij Dirk III (41), het jaar waarin Agnes, dochter van Dirk VII, abdis werd van Rijnsburg (70) en een dochter Petronillabij Dirk VII (73). Daarnaast zijn een aantal correcties aangebracht op data (38, 43, 46, 65, 70, 85, 101-102) en persoonlijke gegevens (41, 56, 102), meestal gebaseerd op nieuw onderzoek of nieuw beschikbaar gekomen bronnen, zijn er wat verschillen in de volgorde waarin kinderen worden vermeld (82, 102-103) en heeft Cordfunke enkele al bij Dek als onzeker

vermelde kinderen en enkele bastaarden niet opgenomen (37, 46, 70, 102-103). Deze kleine aanvullingen en verbeteringen op het genealogische materiaal zijn in wezen het belangrijkste van het boek. Na het genealogische gedeelte volgen nog een aardig hoofdstuk over de 'grafelijke bijzettingen' en de, niet erg sterke, 'samenvatting en conclusies'.

Gravinnen van Holland heeft op het eerste gezicht alle elementen in zich van een succesformule — vrouwen, middeleeuwen, stambomen —; de uitwerking maakt echter dat noch de vrouwenhistoricus, noch de mediëvist, noch de genealoog met dit boek echt gelukkig kan zijn.

J. A. M. Y. Bos-Rops

E. J. Harenberg, e. a., ed., *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326. Tweede aflevering St. Maria-Magdalena klooster te Nijmegen, Munsterabdij te Roermond (eerste gedeelte)* (Rijks Geschiedkundige Publication; 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1984, xix + 84 documenten nr. 1218.12.31-1318.05.30 + 31 blz. indices, f40,-, ISBN 90 247 8061 6).

Deze tweede aflevering van het Gelders oorkondenboek wordt bezorgd door E. J. Harenberg en M. S. Polak, bijgestaan door de heren F. Ketner en M. Dillo. De titelpagina vermeldt dat deze aflevering de oorkonden omvat bestemd voor Gelderse instellingen en personen, bewaard in de fondsen van St. Maria-Magdalena Nijmegen en van de abdij van Roermond, doch — geen enkele titel is perfect — het eerste document komt uit het parochie-archief van Aldekerk.

Losbladig uitgeven laat toe niet chronologisch te werk te gaan, maar fonds per fonds. Het positieve effect blijkt hier zonneklaar. In tal van gevallen kunnen de uitgevers uit confrontaties van oorkonden uit het zelfde fonds belangrijke elementen halen voor reconstructie en kritiek. Het is een weg die snelle en soliede resultaten meebrengt. Het is wel — zoals ik al aanstipte in mijn recensie alhier, deel 100, 269-272 — geen zuinige uitweg. Prompt worden de voorziene cumulatieve indices nu inderdaad afgevoerd.

Nog meer bijsturing. Ik dacht dat de Münchense *Schwaneberger Farbenführer* uit 1968, in aflevering 1 gehanteerd om de allersubtielste nuances in scribenten-inkten te detecteren, hèt van hèt was. Weg ermee. Leve de tabel van Munsell (Baltimore) uit 1975. Geen nood dat nu alle identificaties in aflevering 1 op slag fout zijn: op pagina xi van aflevering 2 redt een concordantie ons uit deze nood. En opnieuw staat de recensent die al naïefweg in de oude kleuren was gaan geloven, paf dat de uitgevers met zoveel trefzekerheid vaststellen kunnen, dat wat vroeger geelbruin heette nu diepbruin is, en wat nu geelbruin is vroeger okerbruin was. En wie dacht dat hij grijs en rood toch wel mooi van elkaar kan onderscheiden, moet nu verbauwereerd incasseren dat grijsbruin van toen gewoon bruin is, terwijl bruin van toen in feite roodbruin blijkt te zijn. Elke uitgever zal zo wel zijn eigen aller-individueelste kleurenblindheidjes bezitten (Monet lijkt zelf niet beseft te hebben dat hij zoveel blauw gebruikte in zijn panelen). Ik bedoel maar: als er ooit met die kleuren iets gedaan wordt voor authenticiteitskritiek (en welke andere finaliteit is er denkbaar), zal toch vooraf een 'commissaris van kleuren' de kleur-appreciaties van de diverse diplomaten moeten homogeniseren.

De hiernavolgende kritische bedenkingen doen geheel geen afbreuk aan mijn grenzeloze bewondering voor de hier geboden eruditie. Het gaat om verschillen in visie en invalshoeken, waarbij (hopelijk) beide standpunten als honorabel zullen onderkend worden.

Vooreerst op het terrein der *chronologie*. Vermits nieuwjaarstijl in de dertiende eeuw